

Μέση Ανατολή : Ένα άλυτο πρόβλημα και δύο πρόσφατοι άξονες

Η

εικόνα ενός φλεγόμενου τάνκερ στον κόλπο του Ομάν φέρνει και πάλι στις πρώτες σελίδες της επικαιρότητας τον συνεχιζόμενο πόλεμο στη Μέση Ανατολή και τροφοδοτεί τον φόβο ευρύτερης σύρραξης σε μία περιοχή όπου οι πολιτικές και στρατιωτικές αντιπαλότητες ενισχύονται από την υπερχλιετή αντιπαράθεση μεταξύ των δύο κλάδων του Ισλάμ.

Επειδή αυτή η φωτιά καίει για πολλά χρόνια στη γειτονιά μας και επηρεάζει με πολλούς τρόπους τον τόπο μας, θεωρώ ότι μια, έστω και αδρομερής, προσέγγιση των χαρακτηριστικών της θα ήταν χρήσιμη.

Στο πολιτικό πεδίο παρουσιάζονται **δύο άξονες**, δύο μεγάλα στρατόπεδα, δίχως αυτό να σημαίνει ότι υπάρχουν σταθερές και αυτονόητες συμμαχίες. Ο ένας άξονας αποτελείται από τη Σαουδική Αραβία, τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα και την απροσδόκητη προσχώρηση του Ισραήλ και ο άλλος από το Ιράν και τους συμμάχους του Συρία, Ιράκ, Χεζμπολάχ στον Λίβανο και τους αντάρτες Χούτι στην Υεμένη. Οι Σαουδάραβες και οι Ισραηλινοί κατηγορούν για την υπαρχουσα κατάσταση τις φιλοδοξίες του Ιράν για κυριαρχία στην περιοχή, όπως ακριβώς έκανε πριν από αιώνες η περσική αυτοκρατορία.

Η σύγκρουση έχει και θρησκευτικές προεκτάσεις, καθώς στον ευρύτερο χάρτη της Μέσης Ανατολής, άλλες χώρες έχουν σουνιτικές και άλλες σιιτικές πλειοψηφίες. Μια σύντομη ματιά στην ιστορία του Ισλάμ φωτίζει αυτές τις τόσο καθοριστικές, για την ιστορία των λαών, διαιρέσεις.

Το Ισλάμ είναι μονοθεϊστική θρησκεία η οποία διαμορφώθηκε με το κήρυγμα και τη δράση του προφήτη Μωάμεθ.

Η αραβική λέξη «**Ισλάμ**» σημαίνει υποταγή και χρησιμοποιείται από τους μουσουλμάνους ως υποταγή στον Θεό. Εκείνοι που αποδέχονται τη θρησκεία του Ισλάμ (τη στάση υπακοής, εξάρτησης και αφοσίωσης στον Θεό) ονομάζονται «**Μουσλίμ**» που σημαίνει υποταγμένος στον Ύψιστο. Το Ισλάμ δεν έχει μόνο θρησκευτική αλλά και πολιτική υπόσταση όπως και άλλες θρησκείες.

Έχουν χρησιμοποιηθεί στην ελληνική γλώσσα διάφορες ονομασίες για να το προσδιορίσουν, όπως: Ισλαμισμός, Μουσουλμανισμός και Μωαμεθανισμός. Ο τελευταίος όρος θεωρείται απορριπτικός από τους μουσουλμάνους μιας και θεωρούν τους εαυτούς τους όχι λάτρεις του Μωάμεθ αλλά απλώς ακόλουθους της διδασκαλίας του.

Το Κοράνιο είναι το ιερό βιβλίο του Ισλάμ, ο λόγος του Θεού. Τα Χαντίθ θεωρούνται ο λόγος του Μωάμεθ και είναι η παράδοση γύρω από τη συμπεριφορά και τη σοφία του. Καθορίστηκαν μεταδιδόμενα από στόμα σε στόμα από αυτόπτες μάρτυρες κυρίως της πρώτης, αλλά και της δεύτερης και της τρίτης ισλαμικής γενιάς.

Γράφει ο
Βύρων Τομάζος
Μηχανολόγος,
Απόφοιτος Πολυτεχνείου
Μονάχου
e-mail: btomazos@gmail.com

Μετά τον θάνατο του Μωάμεθ οι μουσουλμάνοι διχάστηκαν εξαιτίας του ζητήματος της διαδοχής του. Η βασική αντίρρηση προήλθε από εκείνους που πίστευαν ότι **Χαλίφης (θρησκευτικός και πολιτικός ηγέτης) μπορεί να γίνει μόνο κάποιος που κατάγεται από την οικογένεια του Προφήτη. Οι υποστηρικτές αυτής της άποψης ονομάστηκαν Σίιτες** (σ'ατ Αλί - παράταξη του Αλί). Ο Αλί ήταν εξάδελφος του Μωάμεθ και είχε παντρευτεί την κόρη του Φάτιμα.

Οι **Σουνίτες** είναι ο δεύτερος κλάδος του Ισλάμ, δίνουν έμφαση στη σούνα (παράδοση) του προφήτη Μωάμεθ και είναι το πολυπληθέστερο από τα δυο ισλαμικά δόγματα. Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό των Σουνιτών είναι η επιμονή στην πιστή τήρηση των γραφών του Κορανίου, που θεωρείται θεμέλιο του Ισλάμ και της παράδοσής του.

Σήμερα οι Σουνίτες αποτελούν περίπου το 90% (1,6 δισεκατομμύρια άτομα) των Μουσουλμάνων παγκοσμίως. Όμως οι Σίιτες, που ζουν κυρίως στο Ιράν, στο νότιο Ιράκ, στο Αφγανιστάν και στον Λίβανο, έχουν δυσανάλογη δύναμη καθώς το μεγαλύτερο ποσοστό της παραγωγής πετρελαίου βρίσκεται συγκεντρωμένο στον σιιτικό νότο του Ιράκ.

Η **Αραβική Άνοιξη**, ένα κύμα πολιτικών επαναστάσεων με κοινωνικο-οικονομικά αίτια, που εκδηλώθηκε σε χώρες της Βόρειας Αφρικής και της Μέσης Ανατολής από τον Δεκέμβριο του 2010, αναζωπύρωσε παλιές θρησκευτικές και εθνικές διαφορές.

Συρία

Στη Συρία η εξέγερση απέκτησε χαρακτηριστικά εμφυλίου πολέμου λόγω της ισχυρής οργάνωσης του καθεστώτος Άσαντ, αλλά και των θρησκευτικών χαρακτηριστικών της.

Ο πρόεδρος Μπασάρ αλ Άσαντ ανήκει στους Αλεβίτες, ένα παρακλάδι του σιιτισμού. Σουνίτες μαχητές από όλο τον κόσμο συγκεντρώθηκαν για να πολεμήσουν εναντίον του και ο Άσαντ στράφηκε στο Ιράν και τη Ρωσία ζητώντας βοήθεια. Εξόντωσε εκατοντάδες χιλιάδες συμπατριωτών του, οι ανθρώπινες απώλειες υπολογίζονται σε 500.000 και οι εκτοπισμένοι υπολογίζονται σε 11 εκατομμύρια, το μισό του πληθυσμού και στο διάστημα αυτών των χρόνων κατέλαβε τα 2/3 της χώρας. Η αιματηρή νίκη του έκανε το Ιράν ακόμα ισχυρότερο ρυθμιστή στην περιοχή. Η διατήρηση του Άσαντ στην εξουσία ήταν το κλειδί της ιρανικής πολιτικής, επειδή Συρία ήταν πάντα η δίοδος για τη μεταφορά όπλων στο Ιράν και τη στήριξη των ανθρώπων της Χεζμπολάχ στον Λίβανο.

Ιράν

Το Ιράν, ως μη-αραβικό μουσουλμανικό έθνος, παραδοσιακά αντιμετωπίζεται με καχυποψία από τους Σαουδάραβες, που θεωρούν την ιρανική σιιτική ερμηνεία του Ισλάμ ως αιρετική. Από την πλευρά του Ιράν υπάρχει μια αίσθηση πολιτιστικής υπεροχής επειδή η Περσία είναι πολύ αρχαιότερη από τη Σαουδική Αραβία ως έθνος-κράτος. Οι Ιρανοί επί πλέον είναι υπερήφανοι για τη δική τους εκδοχή της δημοκρατίας, που βέβαια για τα δυτικά πρότυπα είναι περιορισμένη. Ο υπουργός Εξωτερικών του Ιράν Χαβάτ Ζαρίφ, εξήρε το πολιτικό σύστημα της χώρας του, αποδοκιμάζοντας παράλληλα το ισλαμικό δόγμα που υιοθετείται από το σαουδαραβικό κράτος, τονίζοντας ότι «δεν υπάρχει καμία ομοιότητα μεταξύ του Ισλάμ των Ιρανών και των περισσότερων Μουσουλμάνων, και του φανατισμένου εξτρεμισμού που κηρύττουν οι κορυφαίοι ουαχαμίτες κληρικοί και τα σαουδαραβικά αφεντικά του τρόμου». Οι Ιρανοί της μεσαίας τάξης χλευάζουν τη Σαουδική Αραβία για τους πρίγκιπες της, την έλλειψη οποιασδήποτε μορφής αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας και για τη μεταχείριση των γυναικών.

Ένα χάσμα παρεξηγήσεων και έλλειψης εμπιστοσύνης χωρίζει τις δύο χώρες, οι οποίες, παρά τη γεωγραφική τους εγγύτητα, διαφοροποιούνται ως προς τη γλώσσα, τη θρησκεία και την εθνότητα.

Η Σαουδική Αραβία και το Ισραήλ έχουν οικονομικούς λόγους να φοβούνται το Ιράν. Σε αντίθεση με τα άλλα κράτη του Κόλπου, τα οποία εξαρτώνται σχεδόν εξ ολοκλήρου από το ενεργειακό εισόδημα και λειτουργούν ως μεγάλα, αναποτελεσματικά κράτη πρόνοιας, το Ιράν διαθέτει μια μεγάλη, ποικίλη και σχετικά ανεπτυγμένη οικονομία, παρά τα χρόνια των αμερικανικών κυρώσεων που αποσκοπούσαν στην εξουδετέρωσή του. Το Ιράν παράγει τα δικά του αυτοκίνητα, φαρμακευτικά προϊόντα και αμυντικό εξοπλισμό. Ο πληθυσμός του, 81 εκατομμύρια, ανταγωνίζεται την Τουρκία και είναι, κατά μέσο όρο, περισσότερο μορφωμένος. Στον Δείκτη Ανθρώπινης Ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών του 2018, το Ιράν βρίσκεται πριν από την Τουρκία στην 60η θέση ενώ η Τουρκία βρίσκεται στην 64η.

Ωστόσο, οι κυρώσεις του Trump έχουν καταστροφικές επιπτώσεις στην οικονομία του Ιράν. Το νόμισμα συνετρίβη, με αποτέλεσμα οι τιμές των εισαγωγών και ο πληθωρισμός να φτάσουν στα ύψη. Περίπου το 70% των μικρών εργοστασίων άρχισαν να κλείνουν στα τέλη του περασμένου έτους, εξαιτίας της έλλειψης πρώτων υλών και την υποτίμηση του νομίσματος. Ο Trump πιστεύει ότι η «μέγιστη πίεση» που ασκεί θα αναγκάσει τελικά το Ιράν να επιστρέψει στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων και δηλώνει υπερφίαλα «το Ιράν θα μας καλέσει αν και όποτε είναι έτοιμο».

Εν τω μεταξύ, δεν μπορεί να υποτιμηθεί η ικανότητα του Ιράν να καταστρέψει τα συμφέροντα των ΗΠΑ και των συμμαχικών συμφερόντων στη Μέση Ανατολή όπως επίσης και η πιθανότητα κλιμάκωσης των στρατιωτικών συγκρούσεων. Οι ΗΠΑ κατηγορήσαν τους Ιρανοί αξιωματικούς για τις πρόσφατες επιθέσεις σε αγωγούς στη Σαουδική Αραβία και σε δεξαμενόπλοια που διέρχονται από τα Στενά του Ορμούζ, τα οποία έχουν πλάτος μόνο 29 ναυτικά μίλια (54χλμ) στο στενότερο σημείο τους, και έχουν μεγάλη στρατηγική σημασία για την εξασφάλιση ροής αραβικού πετρελαίου στις διεθνείς αγορές, γιατί είναι η μόνη θαλάσσια δίοδος για τον Περσικό Κόλπο.

Η αμερικανο-ιρανική εχθρότητα κρατάει από την εποχή της Ισλαμικής Επανάστασης του Αγιατολάχ Ρουχολάχ Χομείνι, το 1979 με την οποία ανατράπηκε το προϋπάρχον καθεστώς και ο βασιλιάς (σάχης) της χώρας, Μοχάμεντ Ρεζά Παχλαβί, ο εκλεκτός της Ουάσιγκτον, αναγκάστηκε να απομακρυνθεί από το Ιράν.

Υεμένη

Η μακροχρόνια κόντρα μεταξύ του σιιτικού Ιράν και της σουνιτικής Σαουδικής Αραβίας για τη γεωπολιτική πρωτοκαθεδρία στη Μέση Ανατολή μεταφέρθηκε στο έδαφος της φτωχότερης χώρας της Αραβικής Χερσονήσου, την Υεμένη. Περίπου το 60% του πληθυσμού στην Υεμένη είναι σουνίτες και το 40% σίιτες. Ο θρησκευτικός διχασμός ανάμεσά τους οξύνθηκε όταν οι αντάρτες Χούτι, που ξεκίνησαν ως ένα κίνημα νέων για τη στήριξη των δικαιωμάτων των σιιτών, επαναστάτησαν εναντίον της κυβέρνησης. Με αφορμή το αντάρτικο των Χούτι ξεκίνησε η επέμβαση της Σαουδικής Αραβίας που ερμήνευσε την κρίση στην Υεμένη ως μία ακόμα εκδήλωση των επεκτατικών φιλοδοξιών του Ιράν, το οποίο υποστηρίζει τους Χούτι. Ο βασιλικός οίκος των Σαούντ δεν ήθελε να δει τα στενά του Άντεν να ελέγχονται από χώρα που δεν είναι σύμμαχος του. Οι διεθνείς οργανισμοί για τα ανθρώπινα δικαιώματα κατηγορήσαν τη Σαουδική Αραβία ότι βομβαρδίζει περιοχές αδιακρίτως, προκαλώντας απώλειες αθώων αμάχων και ο ΟΗΕ επεσήμανε ότι «η Υεμένη αντιμετωπίζει τη χειρότερη **ανθρωπιστική κρίση** παγκοσμίως».

Μέση Ανατολή : Ένα άλυτο πρόβλημα και δύο πρόσφατοι άξονες

Ισραήλ

Η ιρανική απειλή ήταν μία πρώτης τάξεως ευκαιρία για το Ισραήλ προκειμένου να αναθερμάνει τις σχέσεις του με τις χώρες του Αραβικού Κόλπου. Ενώ η Σαουδική Αραβία και τα Εμιράτα είναι απίθανο να αποκαταστήσουν τις διπλωματικές τους σχέσεις με το Ισραήλ έως ότου υπάρξει ειρηνευτική συμφωνία με τους Παλαιστίνιους, οι πρώην εχθροί συνεργάζονται τόσο σε στρατιωτικό επίπεδο όσο και ανταλλαγής πληροφοριών για να αντιμετωπίσουν τις προσπάθειες του Ιράν να επεκτείνει την επιρροή του. Οι Αραβικές χώρες βλέπουν το Ισραήλ ως «απαραίτητο σύμμαχο» στις προσπάθειές τους να πολεμήσουν το Ιράν και την τρομοκρατική οργάνωση Ισλαμικό κράτος.

Ο πρόεδρος Ττυμπ έριξε και εδώ λάδι στη φωτιά αναγνωρίζοντας την Ιερουσαλήμ ως πρωτεύουσα του Ισραήλ, γεγονός που αναζωπύρωσε τις εχθροπραξίες που έχουν τα αίτιά τους στη φυλή, στη θρησκεία, στην ιστορία και φυσικά στα οικονομικά συμφέροντα.

Ιράκ

Το Ιράκ βρίσκεται κυριολεκτικά και μεταφορικά σφηνωμένο ανάμεσα σε δύο αντίπαλους γείτονες, τη Σαουδική Αραβία και το Ιράν. Τελευταία, οι σχέσεις ανάμεσα στη σουνιτική μοναρχία του Ριάντ και το κατά πλειοψηφία σιιτικό Ιράκ βελτιώνονται έπειτα από χρόνια ψυχρότητας. Οι Σαουδάραβες έχουν ρίξει τους τόνους της επίσημης ρητορικής τους σχετικά με τη σιιτική ετεροδοξία, σε μια προσπάθεια να αναθερμάνουν τους δεσμούς με τους σίτες Άραβες που κυριαρχούν στην πολιτική σκηνή του γειτονικού Ιράκ. Η διαφαινόμενη εξομάλυνση των σχέσεων έχει επίσης μια εσωτερική δικλείδα ασφαλείας: η Σαουδική Αραβία έχει ένα σημαντικό σιιτικό πληθυσμό, κυρίως στην ανατολική επαρχία και το Ιράν έχει μια μεγάλη αραβική μειονότητα στην περιοχή Khuzestan.

Μετά τη στρατιωτική επιχείρηση των ΗΠΑ κατά του Ιράκ το 2003 και την ανατροπή του κοσμικού καθεστώτος του σουνιτή Σαντάμ Χουσεϊν, στη χώρα κυριαρχούν οι πλειοψηφικοί σίτες μουσουλμάνοι, οι οποίοι στηρίζονται από το γειτονικό σιιτικό Ισλαμιστικό Ιράν. Πολλοί αναλυτές χαρακτηρίζουν την επίθεση των ΗΠΑ στον Σαντάμ ως «ένα δώρο των ΗΠΑ στο Ιράν».

Η θέση της Ελλάδας

Στην παρούσα συγκυρία δεν είναι εύκολο, αλλά ούτε και χρήσιμο, να καθοριστεί με ποια από τις δύο πλευρές τάσσεται η Ελλάδα, που παραμένει εκτεθειμένη σε μεγάλα προσφυγικά κύματα. Πάγια πολιτική της χώρας μας στο παρελθόν ήταν η ουδετερότητα, πράγμα που σήμερα είναι πολύ δύσκολο να εφαρμοστεί. Το μέλλον της Ελλάδας εξαρτάται από την ανάπτυξη και αυτό σημαίνει εξαγωγές προϊόντων και τεχνολογίας σε όλη τη Μέση Ανατολή, στον Αραβικό κόσμο, το Ιράν και το Ιράκ, που αποτελούν ουσιαστικά τη γειτονία μας.

Θυμάμαι παλαιότερα ότι είχαμε επτά αδελφές εταιρείες, τις μεγάλες πολυεθνικές, κυρίως κατασκευαστικές, που είχαν αναλάβει τεράστιες δουλειές στις χώρες της Αραβικής Χερσονήσου, στο Ιράκ και στο Ιράν. Φυσικά υπάρχουν εταιρείες και σήμερα αλλά σε πολύ μικρότερο αριθμό και μερίδιο αγοράς.

Όσον αφορά στη ναυτιλία, που είναι τα “χωράφια” μου, είχαμε κάνει πάρα πολλές ναυτιλιακές εργασίες, μεγάλα project, όπου έρχονταν πολλά βαπόρια για επισκευές, μετασκευές και δεξαμενισμούς από τη Σαουδική Αραβία, την Τυνησία, τη Λιβύη, την Αίγυπτο και άλλες χώρες. Στην εταιρεία μου ξεκινήσαμε με μια μετασκευη δύο παλιών επιβατηγών στον Πειραιά σε ζωάδικα για κάποιον πρίγκιπα της Σαουδικής Αραβίας.

Δυστυχώς τώρα είμαστε στο ναδίρ. Οι λόγοι είναι πολλοί, γραφειοκρατία, κακώς εννοούμενος συνδικαλισμός, η απειλή της απεργίας, μονοπώλια στις υπηρεσίες στα λιμάνια, όχι ελεύθερη πρόσβαση αλλά το τελικό χτύπημα το έχει δώσει, προπαντός, η αδρανής κατάσταση στην οποία βρίσκονται τα τρία μεγάλα ναυπηγεία μας, του Σκαραμαγκά, της Ελευσίνας και του Νεωρίου. Ένας άλλος παράγοντας είναι τα αυξημένα κόστη, τα εργατικά που επιβαρύνονται με υψηλές ασφαλιστικές εισφορές και πολλές φορές υπέρογκο κόστος υπερωριών. Πρόσφατα πήγα στην Τουρκία και με έπιασε κατάθλιψη που είδα την Πόλη και τα ναυπηγεία γεμάτα από Ελληνικά πλοία. Βέβαια ένα μεγάλο ποσοστό των εμπορευμάτων στην Τουρκία μεταφέρονται από Ελληνικά πλοία, αλλά δεν ήταν μόνο αυτά.

Ευελπιστώ η καινούργια κυβέρνηση να δει κάπως διαφορετικά αυτά τα θέματα και να ασχοληθεί σοβαρά, γιατί πιστεύω ότι οι προηγούμενες κυβερνήσεις έβλεπαν το δέντρο και όχι το δάσος. Νομίζω ότι πρέπει να επικεντρωθεί πρώτα στα core business, δηλαδή σε αυτά που είμαστε καλοί, στη ναυτιλία και στον τουρισμό και μετά στα υπόλοιπα.

Είναι κρίμα από τον Θεό να είμαστε πολύ καλοί στη ναυτιλία, ασυναγώνιστοι θα έλεγα σε όλο τον κόσμο, να είμαστε εξαιρετικοί στις κατασκευές, επισκευές και μετασκευές μικρών πλοίων και να μένουμε αδρανείς.

Επίλογος σε ένα πρόβλημα χωρίς λύση

Όπως είχα γράψει στο άρθρο για την Αφρική όπου οι αποικιοκράτες χώρισαν την Ήπειρο τραβώντας ευθείες γραμμές ή ακολουθώντας τα φυσικά όρια, κατά τον ίδιο τρόπο καθορίστηκαν τα σύνορα και στη Μέση Ανατολή, χωρίς να ληφθούν υπόψη φυλές, θρησκείες και πολιτιστικά χαρακτηριστικά των λαών, με αποτέλεσμα να υπάρχουν συνεχείς συγκρούσεις.

Μελετώντας τα θέματα της Μέσης Ανατολής, πολλές φορές θυμήθηκα τη λαϊκή ρήση «Δεν θα λύσουμε και το μεσανατολικό», που χρησιμοποιείται όταν ένα πρόβλημα έχει αεσιτέραστες δυσκολίες. Καθώς περνούν τα χρόνια, το σκηνικό θυμίζει, όλο και περισσότερο, έναν περίπλοκο ιστό όπου εμπλέκονται άμεσα ή έμμεσα η Ρωσία, οι ΗΠΑ, τα περισσότερα κράτη της Μέσης Ανατολής, και αρκετά ευρωπαϊκά, άλλοτε ως ευκαιριακοί συνοδοιπόροι και άλλοτε ως αμείλικτοι εχθροί. Η αντιπαλότητα Ιράν και Σαουδικής Αραβίας στο προσκήνιο δεν μπορεί πλέον να κρύψει όλους τους άλλους ανταγωνισμούς στο παρασκήνιο, ακόμη και ανάμεσα σε συμμάχους που υποτίθεται ότι ανήκουν σε κοινά στρατόπεδα.

Τι μέλει γενέσθαι; Ουδείς μπορεί να γνωρίζει. Έτσι όπως εξελίσσονται τα γεγονότα, είναι εξαιρετικά παρακινδυνευμένο να κάνει κανείς προβλέψεις για τις εξελίξεις στο μέλλον. Αντίθετα, μια συνετή εξωτερική πολιτική πρέπει να ασκείται με μεγάλη προσοχή και χωρίς επιπόλαιες αποφάσεις, με βάση την πρόσκαιρη επιδείνωση της θέσης κάποιου, γιατί στη Μέση Ανατολή έχει αποδειχθεί ότι **τα όρια ανάμεσα στον νικητή και τον ηττημένο είναι δυσδιάκριτα και επίσης ο σημερινός εχθρός είναι ο αυριανός σύμμαχος.**

Πηγές: Time, Bloomberg, Ναυτεμπορική, Καθημερινή, Μπάρμπα Google